

Kobiety – безпеka – partia – kariera. Próba portretu zbiorowego funkcjonariuszek na stanowiskach kierowniczych w Wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Katowicach (1945–1956)

W latach 1945–1956 stanowiska kierownicze w Wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Katowicach¹ zajmowało siedem kobiet. Była to sytuacja wyjątkowa i nigdy później się nie powtórzyła. Warto zatem zadać pytanie, jakie względy decydowały o awansach funkcjonariuszek w pierwszej dekadzie Polski Ludowej w newralgicznym resorcie siłowym? Kto zaproponował, aby kobiety objęły te stanowiska? Jakie czynniki decydowały o ich awansach? Kto podejmował decyzje w tym zakresie? W jakim stopniu powołania były skutkiem lansowanej przez partię feminizacji struktury zatrudnienia? Czy raczej wpłynął na to brak kadr? Jakie znaczenie miały osobiste zasługi kobiet? Jak przedstawiciele partii oceniali pracę awansowanych kobiet? Czy partia stawiała im jakieś dodatkowe warunki? Jeżeli tak, to jakie?

¹ Miasto Katowice w 1953 r. zostało przemianowane na Stalinogród na podstawie dekretu Rady Państwa i Rady Ministrów (Dekret z 7 III 1953 r. o przemianowaniu miasta Katowice na miasto Stalinogród i województwa katowickiego na województwo stalinogrodzkie, DzU 1953, nr 13, poz. 51). Do pierwotnej nazwy miasta wrócono w 1956 r. (Dekret z 10 XII 1956 r. o przywróceniu nazwy miasta Katowice i województwa katowickiego, DzU 1956, nr 58, poz. 269). W tekście artykułu zdecydowano się na pozostawienie pierwotnej i obecnej nazwy miasta.

Jak kobiety na kierowniczych stanowiskach oceniali ich przełożeni, a jak ich podwładni? Jak na tle ogółu funkcjonariuszy WUBP w Katowicach prezentowały się kobiety pełniące funkcje kierownicze? Co je wyróżniało?

Na tym etapie badań nie na wszystkie pytania można udzielić odpowiedzi, ale warto podjąć próbę przedstawienia portretu zbiorowego funkcjonariuszek, które awansowały na stanowiska kierownicze.

W latach 1945–1956 w WUBP w Katowicach funkcje kierownicze były sprawowane przez Annę Babecką, Helenę Jasińską (Hindę Jungerman), Stanisławę Michalik, Danutę Miedzigrorską (Cwifeld), Leonardę Opałko (Lorkę Nadler), Wandę Trzęsimiech oraz Alicję Woźnicę. Artykuł stanowi próbę scharakteryzowania wymienionych kobiet na podstawie głównie teczek osobowych i kart ewidencyjnych funkcjonariuszy UB, przechowywanych w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej. Oficjalna dokumentacja tego typu ma ograniczenia i wady ze względu na wytwórców i charakter akt personalnych². Uzupełniającym źródłem są biogramy z *Kadry безпеki*³ oraz z katalogu funkcjonariuszy publikowanego na stronie internetowej Instytutu Pamięci Narodowej⁴.

Miejsce pochodzenia

Funkcjonariuszki pochodziły z różnych rejonów Polski. Anna Babecka oraz Helena Jasińska urodziły się w Warszawie⁵. Stanisława Michalik reprezentowała wschodnią Polskę – urodziła się na Kresach w Drohobyczu (powiat stanisławowski)⁶, które Polska utraciła po II wojnie światowej. Danuta

² Problem braku wystarczających źródeł do prowadzenia głębszych badań na temat osób zatrudnionych w aparacie bezpieczeństwa zauważył m.in.: R. Klementowski, *Słaba pleć w siłowym resorcie – perspektywy badawcze w świetle wybranych przypadków* [w:] *Kobiety „na zakręcie” 1933–1989*, red. E. Chabros, A. Klarman, Wrocław 2014, s. 99.

³ *Kadra bezpieczeństwa 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.

⁴ Biuletyn Informacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej (ipn.gov.pl).

⁵ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach (dalej AIPN Ka), 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 6; AIPN Ka, 0172/33, Karta ewidencyjna Anny Babeckiej; B. Benzew, *Babecka Anna (po mężu Rudzka)* [w:] *Kadra bezpieczeństwa...*, s. 110; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (dalej AIPN), 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 9; M. Kania, *Jasińska Helena* [w:] *Kadra bezpieczeństwa...*, s. 245.

⁶ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 5; AIPN Ka, 0173/358, Karta ewidencyjna Stanisławy Michalik; W. Dubiański, *Michalik Stanisława* [w:] *Kadra bezpieczeństwa...*, s. 342; T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik (1919–1998), naczelnik Wydziału Śledczego WUBP w Katowicach*,

Miedzigórska pochodziła z Polski centralnej, urodziła się w Radomiu⁷. Brak danych na temat miejsca urodzenia Leonardy Opałko⁸. Wanda Trzęsimiech urodziła się w Sosnowcu⁹, a Alicja Woźnica – w Częstochowie¹⁰. Prawie wszystkie funkcjonariuszki przyszły na świat w byłym zaborze rosyjskim. W wypadku starszych kobiet przy ich wyborze do kadry znaczenie mogła mieć znajomość języka rosyjskiego. Warto podkreślić, że w latach 1945–1956 najwięcej osób pełniących funkcje kierownicze (53 proc.) w województwie śląskim pochodziło z dawnego województwa kieleckiego, a zwłaszcza z Zagłębia Dąbrowskiego (33 proc. ogółu)¹¹. Dane dotyczące całej kadry kierowniczej odbiegają od informacji o miejscu pochodzenia opisywanych funkcjonariuszek, skoro tylko Trzęsimiech urodziła się w Zagłębiu Dąbrowskim.

Narodowość

Prawie połowa (43 proc.) kobiet była narodowości polskiej (Anna Babecka¹², Stanisława Michalik¹³, Wanda Trzęsimiech¹⁴), a nieco więcej niż połowa (57 proc.) miała pochodzenie żydowskie (Helena Jasińska¹⁵, Danuta Miedzigórska¹⁶,

prokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Olsztynie, adwokat, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2005, nr 1 (2), s. 439.

⁷ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi (dalej AIPN Łd), 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), k. 2; AIPN Łd, 099/201, Karta ewidencyjna Danuty Miedzigórskiej; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta* [w:] *Kadra bezpieki...*, s. 344.

⁸ W. Dubiański, *Opałko Leonarda (Nadler Lorka)* [w:] *Kadra bezpieki...*, s. 370.

⁹ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 4; AIPN Ka, 0260/674, Karta ewidencyjna Wandy Trzęsimiech; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda* [w:] *Kadra bezpieki...*, s. 490.

¹⁰ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), k. 5; AIPN Ka, 0231/83, Karta ewidencyjna Alicji Woźnicy; M. Domagała, *Woźnica Alicja* [w:] *Kadra bezpieki...*, s. 518.

¹¹ W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry wojewódzkiej bezpieki* [w:] *Kadra bezpieki...*, s. 14–15; W. Dubiański, *Funkcjonariusze* [w:] *Fundament systemu zniewolenia. Z działalności wojewódzkich struktur Urzędu Bezpieczeństwa w Katowicach 1945–1956*, red. A. Dziurok, A. Dziuba, Katowice 2009, s. 58; Z. Woźniczka, *Aparat bezpieczeństwa – struktury i działalność* [w:] *Województwo śląskie 1945–1950. Zarys dziejów politycznych*, red. A. Dziurok, R. Kaczmarek, Katowice 2007, s. 215.

¹² AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 6; AIPN Ka, 0172/33, Karta ewidencyjna Anny Babeckiej; B. Benzew, *Babecka Anna...*, s. 110.

¹³ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 5; AIPN Ka, 0173/358, Karta ewidencyjna Stanisławy Michalik; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342.

¹⁴ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 4; AIPN Ka, 0260/674, Karta ewidencyjna Wandy Trzęsimiech; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490.

¹⁵ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 9; M. Kania, *Jasińska Helena...*, s. 245.

¹⁶ W kwestionariuszu z 19 IX 1944 r. Miedzigórska wpisała narodowość polską (zob.: AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), k. 1, 16; AIPN Łd, 099/201, Karta ewidencyjna Danuty Miedzigórskiej; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344).

Leonarda Opalko¹⁷, Alicja Woźnica¹⁸). Dane te znacznie kontrastują ze średnią dla ogółu kadry kierowniczej w latach 1945–1956 w WUBP w Katowicach. Narodowości żydowskiej było ok. 10 proc. funkcjonariuszy na stanowiskach kierowniczych¹⁹ i – jak podkreśla się w literaturze przedmiotu – chodziło o bardzo prestiżowe stanowiska: szefów WUBP (WUdsBP) w Katowicach, naczelników Wydziału Śledczego czy IX Sekcji Specjalnej (ds. funkcjonariuszy) WUBP²⁰.

Tak dużą liczbę funkcjonariuszek pochodzenia żydowskiego na wysokich stanowiskach w Urzędzie Bezpieczeństwa można próbować wytłumaczyć większą aktywnością tych kobiet w organizacjach komunistycznych przed II wojną światową niż kobiet z kręgów chrześcijańskich²¹. Warto podkreślić, że wstąpienie do ruchu komunistycznego oznaczało dla osób pochodzenia żydowskiego zerwanie z dotychczasowym środowiskiem i kulturą żydowską²². Społeczności żydowskie przestawały uznawać ludzi z legitymacją komunistyczną za swoich²³. Alicja Woźnica za działalność komunistyczną została wyrzucona ze swojego religijnego, stosunkowo zamożnego domu rodzinnego. Zamieszkała w lokalu Komunistycznego Związku Młodzieży Polski, gdzie mieściła się także drukarnia organizacji²⁴.

Wielu funkcjonariuszy urzędów bezpieczeństwa w województwie śląskim (katowickim) pochodzenia żydowskiego wywodziło się z byłych działaczy komunistycznych z Zagłębia²⁵.

¹⁷ W. Dubiański, *Opalko Leonarda (Nadler Lorka)*..., s. 370.

¹⁸ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), k. 2; AIPN Ka, 0231/83, Karta ewidencyjna Alicji Woźnicy; M. Domagała, *Woźnica Alicja*..., s. 518.

¹⁹ W. Dubiański, A. Dziurok, *Kadra kierownicza urzędów bezpieczeństwa w województwie śląskim w latach 1945–1946* [w:] *Zwyczajny resort. Studia o aparacie bezpieczeństwa 1944–1956*, red. T. Łabuszewski, K. Krajewski, Warszawa 2005, s. 140; W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry*..., s. 17; Z. Woźniczka, *Aparat bezpieczeństwa*..., s. 215. Antoni Dudek i Andrzej Paczkowski podają, że ten odsetek w WUBP w Katowicach wynosił 15 proc. (zob. A. Dudek, A. Paczkowski, *Polska. Organizacja i struktura organów bezpieczeństwa* [w:] *Czekiści. Organy bezpieczeństwa w europejskich krajach bloku sowieckiego 1944–1989*, red. K. Persak, Ł. Kamiński, Warszawa 2010, s. 418).

²⁰ W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry*..., s. 18.

²¹ Zob. M. Szumiło, *Elita Polskiej Partii Robotniczej (1944–1948). Portret historyczno-socjologiczny* [w:] *Polska Partia Robotnicza 1944–1948. Studia i szkice*, red. M. Krzysztofński, Rzeszów 2014, s. 172.

²² *Ibidem*, s. 176; A. Grabski, *Żydzi w Polskiej Partii Robotniczej (1945–1948)* [w:] *Polska Partia Robotnicza*..., s. 205–206.

²³ A. Grabski, *Żydzi w Polskiej Partii Robotniczej*..., s. 206.

²⁴ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Pismo szefa WUBP w Katowicach Dowkana do Dyrektora Biura Personalnego MBP z kwietnia 1949 r., k. 20–21.

²⁵ Z. Woźniczka, *Katowice 1945–1950. Pierwsze powojenne lata. Polityka – społeczeństwo – kultura*, Katowice 2004, s. 238.

Pochodzenie społeczne

Dwie spośród kobiet, które są bohaterkami niniejszego artykułu, wywodziły się ze środowiska kupieckiego. W ich dokumentach znajduje się informacja o pochodzeniu mieszczańskim. Były to Anna Babecka²⁶ i Alicja Woźnica²⁷. Obie funkcjonariuszki miały ojców kupców. Helena Jasińska pochodziła z rodziny rzemieślniczej²⁸, jej ojciec wykonywał zawód krawca²⁹. Danuta Miedzigórska³⁰ urodziła się w rodzinie urzędniczej³¹, a Wanda Trzęsimiech – robotniczej, jej ojciec był palaczem w WUBP w Katowicach³². Stanisława Michalik początkowo deklarowała pochodzenie inteligenckie³³, ale od 1947 r. wpisywała do dokumentów i ankiet osobowych pochodzenie robotnicze³⁴. Jej ojczym do 1939 r. był pracownikiem Kopalni Węgla Kamiennego „Siersza”³⁵. W przypadku Leonardy Opałko brak danych dotyczących jej pochodzenia społecznego³⁶.

Dane na temat pochodzenia społecznego kobiet zajmujących stanowiska kierownicze w WUBP w Katowicach w okresie 1945–1956 odbiegają od średniej dla ogółu kadry, kierownicy UB w tym okresie w zdecydowanej większości pochodzili bowiem ze środowisk robotniczych, stanowili 70 proc. ogółu³⁷. Pochodzenie mieszczańskie deklarowało jedynie 4,6 proc., a inteligenckie 4,9 proc. całej kadry kierowniczej³⁸. Pochodzenie społeczne jest zatem kolejną cechą, która wyraźnie wyróżnia funkcjonariuszki na tle ogółu.

²⁶ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 7, 12, 18, 26; B. Benczew, *Babecka Anna...*, s. 110.

²⁷ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), k. 6; M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 518.

²⁸ W dokumentach osobowych wpisywano pochodzenie robotnicze, zob. np.: AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Orzeczenie Komisji opiniodawczo-wnioskującej, sporządzone 30 XII 1948 r., k. 69.

²⁹ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 16, Ankieta personalna, k. 36.

³⁰ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), k. 6; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

³¹ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Życiorys, k. 14; Kwestionariusz z 19 IX 1944 r., k. 16; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

³² AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 6; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490.

³³ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 5; tak też: W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342.

³⁴ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 5.

³⁵ T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 439.

³⁶ W. Dubiański, *Opałko Leonarda (Nadler Lorka)...*, s. 370.

³⁷ W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry...*, s. 18.

³⁸ *Ibidem*.

Wyznanie

Początkowo, wstępując do organów Urzędu Bezpieczeństwa, kobiety deklarowały wyznanie rzymskokatolickie (Anna Babecka, Stanisława Michalik, Wanda Trzęsimiech)³⁹. Nawet Michalik, której rodzice byli prawosławni⁴⁰, wpisywała wyznanie rzymskokatolickie. W pierwszym okresie przyznanie się do religii w żadnym stopniu nie wpływało na dostęp do służby i przyjęcie do UB. Stopniowo jednak następowała zmiana w kierunku bezwyznaniowości⁴¹. Zmiana w dokumentach personalnych jest widoczna w przypadku Trzęsimiech, która w podaniu o pracę zaznaczyła, że jest katoliczką, ale już w ankiecie z 1960 r. wpisała „bez wyznania”⁴². Helena Jasińska⁴³, Danuta Miedzigórska⁴⁴ i Alicja Woźnica⁴⁵, które były pochodzenia żydowskiego, od początku deklarowały, że są bezwyznaniowe. Na temat deklarowanego wyznania Leonardy Opałko nic nie wiemy⁴⁶.

Miejsce zamieszkania

Prawie wszystkie funkcjonariuszki знаły teren właściwości miejscowej WUBP w Katowicach. Przed wstąpieniem do służby mieszkały w Zagłębiu Dąbrowskim lub na Śląsku. Anna Babecka – w Strzemieszycach oraz Będzinie⁴⁷, Stanisława Michalik w 1935 r. z Drohobycza przeprowadziła się do Sierszy leżącej w powiecie chrzanowskim, co było podyktowane zatrudnieniem jej ojczyma⁴⁸. Następnie mieszkała w Będzinie oraz w Katowicach⁴⁹. Danuta

³⁹ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 6; AIPN, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 9; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342; AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech, k. 8; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490.

⁴⁰ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 5.

⁴¹ W. Dubiański, *Funkcjonariusze [w:] Fundament systemu zniewolenia...*, s. 66.

⁴² AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 8; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490.

⁴³ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 9.

⁴⁴ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), k. 2; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

⁴⁵ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Ankieta specjalna, k. 5; M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 518.

⁴⁶ W. Dubiański, *Opałko Leonarda (Nadler Lorka)...*, s. 370.

⁴⁷ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Babeckiej, k. 11.

⁴⁸ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 8; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342.

⁴⁹ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 8; T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 439.

Miedzigórska mieszkała w Katowicach⁵⁰. Alicja Woźnica – kolejno w Częstochowie i w Sosnowcu⁵¹. Także dla Trzęsimiech Sosnowiec był miejscem zamieszkania, potem stały się nim Katowice⁵². Helena Jasińska przeprowadziła się do Katowic dopiero z chwilą przyjęcia jej do służby w WUBP w tym mieście, przedtem stale mieszkała w Warszawie⁵³. Zatem tylko Jasińska mogła nie znać stosunków miejscowych i specyfiki województwa – właściwości miejscowej urzędu, w którym podjęła pracę.

Losy podczas wojny

Losy portretowanych funkcjonariuszek podczas wojny i okupacji różnią się między sobą, wpisują się jednak w losy całej ludności polskiej w tym czasie.

Alicja Woźnica w swoim życiorysie podawała, że przez cztery lata, począwszy od kwietnia 1942 r., przebywała na robotach przymusowych w Niemczech⁵⁴. Podobnie Wanda Trzęsimiech – w 1942 r. została wywieziona na przymusowe roboty rolne do Niemiec⁵⁵, następnie pracowała w fabryce mebli w Niwce (obecnie dzielnicy Sosnowca) jako pomoc stolarza⁵⁶. Po zamknięciu fabryki w 1944 r. była zatrudniona w charakterze pomocy biurowej aż do stycznia 1945 r.⁵⁷

Anna Babecka podawała, że do 1941 r. przebywała w Warszawie, potem wyjechała do Białej Podlaskiej, gdzie pracowała w restauracji. Po aresztowaniu prowadzącego restaurację wróciła do Warszawy. W stolicy została zatrzymana podczas łapanki i wywieziona na roboty przymusowe do Saksonii. Uciekła z robót we wrześniu 1943 r. i udała się do Warszawy. Od stycznia 1944 r. pracowała w biurze aż do wybuchu powstania warszawskiego. Tuż przed kapitulacją powstania Babecka została wywieziona z Warszawy do obozu w Pruszkowie, następnie w Tworkach i Okęciu⁵⁸. Czy brała udział w powstaniu? Jej doku-

⁵⁰ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), k. 7; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

⁵¹ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Ankieta specjalna, k. 5–6.

⁵² AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 8; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490.

⁵³ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 14.

⁵⁴ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Życiorys, k. 4; Ankieta specjalna, k. 7.

⁵⁵ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), Ankieta specjalna, k. 6v.

⁵⁶ *Ibidem*, k. 7v.

⁵⁷ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), Życiorys, k. 4v; Ankieta specjalna, k. 7.

⁵⁸ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), Życiorys, k. 20.

mentacja osobowa na ten temat milczy. Po zajęciu ziem polskich przez wojska sowieckie rozpoczęła pracę w Komitecie PPR w Strzemieszycach⁵⁹.

Helena Jasińska także w chwili wybuchu wojny była w stolicy, od 1942 do kwietnia 1943 r. – jak podaje – przebywała w obozie pracy Schultza, a następnie do września 1944 r. ukrywała się na wsi pod Warszawą⁶⁰.

Po wybuchu wojny Stanisława Michalik się ukrywała. Według życiorysu, Michalik w lipcu 1941 r. została aresztowana i przekazana Gestapo. Udała jej się zbiec i ukryć się u znajomej z Sosnowca. W 1944 r. została ponownie aresztowana i przebywała w więzieniu do wkroczenia wojsk sowieckich⁶¹.

Danuta Miedzigórska w pierwszych dwóch latach wojny pracowała jako laborantka w Białymstoku, następnie na podstawie sowieckiego paszportu, który otrzymała w marcu 1940 r., znalazła się na terenie Gruzji. Tam pełniła funkcję kierownika miejscowej pralni w Batumi. We wrześniu 1943 r. została zmobilizowana do Brygady Broni Pancernej, gdzie wykonywała zadania zastępcy ds. polityczno-wychowawczych, a następnie została przeniesiona do 1. Armii WP⁶².

Odnosnie do Leonardy Opałko brak danych.

Trudno wskazać wspólny dla wszystkich funkcjonariuszek element życiorysu okupacyjnego, który mógłby spowodować przyjęcie do służby w UB i późniejszą karierę w jego strukturach.

Wiek

Jak wyglądała struktura wiekowa kobiet na stanowiskach kierowniczych?

Najstarszą funkcjonariuszką była Leonarda Opałko, która urodziła się w 1908 r. Została przyjęta do UB w wieku 36 lat⁶³. W tym przedziale wiekowym było zaledwie 7,2 proc. ogółu funkcjonariuszy stanowiących kadrę kierowniczą⁶⁴. Już po roku od przyjęcia Opałko pełniła obowiązki kierownika Wydziału Personalnego, w wieku 38 lat została mianowana zastępcą naczelnika Wydziału Personalnego, a w wieku 40 lat objęła funkcję zastępcy naczelnika Wydziału Ogólnego. Ukoronowaniem kariery w WUBP

⁵⁹ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), Życiorys, k. 20.

⁶⁰ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 14.

⁶¹ AIPN, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), Życiorys, k. 4.

⁶² AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Kwestionariusz, k. 1v.

⁶³ W. Dubiański, *Opałko Leonarda (Nadler Lorka)...*, s. 370.

⁶⁴ W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry...*, s. 22.

w Katowicach było stanowisko naczelnika Wydziału Ogólnego⁶⁵. Miała wówczas 41 lat⁶⁶.

Cztery lata młodsza była Danuta Miedzigórska, urodzona w 1912 r. Pracę w UB rozpoczęła w wieku 32 lat. Po roku została doceniona i zaczęła pełnić obowiązki kierownika Wydziału Personalnego WUBP w Łodzi, a następnie WUBP w Katowicach. W tym przedziale wiekowym było 54 funkcjonariuszy na stanowiskach kierowniczych w katowickim Urzędzie Wojewódzkim, co stanowiło 17,8 proc. ogółu⁶⁷. Po kolejnym roku Miedzigórska została zastępcą kierownika Wydziału Personalnego WUBP w Lublinie⁶⁸.

Podczas I wojny światowej urodziły się dwie funkcjonariuszki: Anna Babecka (ur. 1914 r.) oraz Alicja Woźnica (ur. 1916 r.). Anna Babecka została przyjęta do UB w wieku 31 lat, po niespełna roku została pełniącą obowiązki naczelnika⁶⁹, w wieku 33 lat została zwolniona. Alicja Woźnica została przyjęta do UB w wieku 29 lat, kierownikiem sekcji mianowano ją w wieku 31 lat, następnie w wieku 32 lat powierzono jej pełnienie obowiązków zastępcy naczelnika Wydziału Personalnego WUBP w Katowicach. Ostatnim szczeblem, który osiągnęła w wieku 32 lat, było stanowisko zastępcy naczelnika Wydziału Personalnego WUBP w Katowicach⁷⁰.

Pozostałe funkcjonariuszki, które zajmowały stanowiska kierownicze w WUBP w Katowicach, urodziły się już w odrodzonej II Rzeczypospolitej. Stanisława Michalik (ur. 1919 r.) rozpoczęła służbę w UB w wieku 26 lat. Już po roku pracy, tj. w wieku 27 lat, pełniła funkcję zastępcy kierownika, a po kolejnym roku objęła stanowisko naczelnika Wydziału Śledczego. Miała wówczas zaledwie 28 lat. Została zwolniona w wieku 30 lat⁷¹. Wanda Trzęsimech (ur. 1924 r.) została przyjęta do organów bezpieczeństwa w wieku 21 lat, podobnie jak 36,9 proc. ogółu kadry kierowniczej WUBP w Katowicach⁷². W wieku 29 lat została zastępcą naczelnika Wydziału Ogólnego, a po roku,

⁶⁵ W. Dubiański, *Opalko Leonarda (Nadler Lorka)...*, s. 371.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry...*, s. 22.

⁶⁸ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), k. 9; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

⁶⁹ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 18, 53; B. Benczew, *Babecka Anna...*, s. 110.

⁷⁰ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Przebieg służby, k. 30; M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 518.

⁷¹ AIPN, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 8; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342; T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 439.

⁷² W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry wojewódzkiej bezpieki...*, s. 22.

kiedy miała 30 lat, powołano ją na stanowisko naczelnika Wydziału Ogólno-Administracyjnego⁷³.

W pierwszych latach po wojnie do organów bezpieczeństwa publicznego trafiali ludzie młodzi lub bardzo młodzi. Byli to przeważnie dwudziestokilkulatkowie. Funkcjonariusze katowickiej kadry kierowniczej w przedziale wieku 21–25 lat stanowili 36,9 proc. ogółu, a w przedziale 26–30 lat było 21,3 proc. osób⁷⁴. Struktura wiekowa funkcjonariuszek awansowanych w Katowicach nieco odbiega od danych ogólnych.

Wykształcenie, zawód

Większość kobiet na stanowiskach kierowniczych w WUBP w Katowicach ukończyła przynajmniej kilka klas gimnazjum i deklarowała, że ma zawód. Wanda Trzęsimiech ukończyła dwie klasy gimnazjum⁷⁵ i pracowała jako biuralistka⁷⁶. Alicja Woźnica ukończyła pięć klas gimnazjum⁷⁷ i również była pracownicą biurową, tj. stenotypistką⁷⁸. Helena Jasińska deklarowała ukończenie sześciu klas gimnazjum⁷⁹ i rocznego kursu buchalterii⁸⁰, pracowała jako urzędniczka⁸¹. Stanisława Michalik legitymowała się ukończeniem siedmiu klas gimnazjum⁸² i wykonywała zawód stenotypistki⁸³. Anna Babecka miała wykształcenie średnie,

⁷³ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 8; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490. Wydział Ogólno-Administracyjny powstał w 1953 r. z Wydziału Ogólnego (zob. W. Dubiański, *Organizacja i kadry WUBP/WUdsBP w latach 1945–1956. Zmiany strukturalne* [w:] *Fundament systemu zniewolenia...*, s. 38).

⁷⁴ W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry...*, s. 22.

⁷⁵ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 8. W biogramie wykształcenie Trzęsimiech zostało określone jako niepełne średnie (zob.: W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490).

⁷⁶ W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490.

⁷⁷ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Ankieta specjalna, k. 5. W karcie ewidencyjnej i biogramie Woźnicy wpisano wykształcenie średnie (zob. AIPN Ka, 0231/83, Karta ewidencyjna Alicji Woźnicy; M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 518).

⁷⁸ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Ankieta specjalna, k. 5; AIPN Ka, 0231/83, Karta ewidencyjna Alicji Woźnicy; M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 518.

⁷⁹ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 9; M. Kania, *Jasińska Helena...*, s. 245.

⁸⁰ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta personalna, k. 32.

⁸¹ *Ibidem*, Ankieta specjalna, k. 10; M. Kania, *Jasińska Helena...*, s. 245.

⁸² AIPN, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 11; AIPN, 0173/358, Karta ewidencyjna Stanisławy Michalik; T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 439. W biogramie Michalik podano wykształcenie średnie (zob. W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342).

⁸³ AIPN, 0173/358, Karta ewidencyjna Stanisławy Michalik; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342.

ukończyła liceum i zdała maturę⁸⁴, pracowała jako sekretarka⁸⁵. Miedzigórska była samoukiem⁸⁶, przeszła jedynie przeszkolenie dla oficerów polityczno-wychowawczych 2. Dywizji Piechoty WP w 1943 r., wstąpiła bowiem do Armii Polskiej we wrześniu 1943 r.⁸⁷ Z ankiet personalnych wynika, że realizowała się w zawodzie freblanki⁸⁸, czyli przedszkolanki⁸⁹. Na temat wykształcenia i charakteru pracy wykonywanej przez Opalko nie ma danych⁹⁰.

Kobiety, które wstępowały do służby w organach bezpieczeństwa publicznego, miały ponadprzeciętne wykształcenie i zatrudnienie. W latach 1945–1956 aż 48 proc. funkcjonariuszy pracowało wcześniej jako robotnicy, a tylko 16 proc. ogółu wykonywało zawód urzędnika względnie pracownika umysłowego⁹¹. W zdecydowanej większości kadra kierownicza miała wykształcenie podstawowe, było to aż 58 proc. ogółu. Wykształcenie gimnazjalne deklarowało zaledwie 8 proc., a średnie 24 proc. wszystkich zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych⁹².

Funkcjonariuszki ponadto deklarowały znajomość języków obcych. Anna Babecka wpisywała znajomość języka niemieckiego, francuskiego i łaciny⁹³. Stanisława Michalik deklarowała znajomość języka niemieckiego⁹⁴. Danuta Miedzigórska знаła język rosyjski⁹⁵. Helena Jasińska i Alicja Woźnica przyznały się do znajomości języka rosyjskiego i niemieckiego⁹⁶.

⁸⁴ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 6; AIPN Ka, 0172/33, Karta ewidencyjna Anny Babeckiej.

⁸⁵ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 7; B. Benczew, *Babecka Anna...*, s. 110.

⁸⁶ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Przebieg służby, k. 2; Wniosek awansowy, k. 13; Przebieg służby, k. 15.

⁸⁷ *Ibidem*, k. 13.

⁸⁸ *Ibidem*, k. 4; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

⁸⁹ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Życiorys, k. 7.

⁹⁰ W. Dubiański, *Opalko Leonarda (Nadler Lorka)...*, s. 370.

⁹¹ W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry wojewódzkiej bezpieki...*, s. 19.

⁹² W. Dubiański, A. Dziurok, *Kadra kierownicza urzędów bezpieczeństwa...*, s. 141–143; W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry wojewódzkiej bezpieki...*, s. 20; Z. Woźniczka, *Aparat bezpieczeństwa...*, s. 216. Zob. A. Dudek, A. Paczkowski, *Polska. Organizacja i struktura organów bezpieczeństwa...*, s. 420.

⁹³ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 7; AIPN Ka, 0172/33, Karta ewidencyjna Anny Babeckiej.

⁹⁴ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 12; AIPN Ka, 0173/358, Karta ewidencyjna Stanisławy Michalik.

⁹⁵ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Kwestionariusz, k. 16.

⁹⁶ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 10; Ankieta personalna, k. 32; AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), k. 12; AIPN Ka, 0231/83, Karta ewidencyjna Alicji Woźnicy.

Przynależność partyjna

Każda z kobiet niemal z chwilą zatrudnienia w organach UB wstąpiła do PPR. Wynika to z charakteru urzędów bezpieczeństwa, będących organami siłowymi, organami aparatu represji. Kadry w UB były niezmiernie ważne, miały być lojalne i związane z ustrojem oraz nowym państwem komunistycznym. Powszechne upartyjnienie pracowników UB sprzyjało roztoczeniu nad bezpieczeńką partyjnej kontroli⁹⁷. Ogółem upartyjnienie było wśród funkcjonariuszy bardzo wysokie. Ponad 90 proc. całej kadry organów bezpieczeństwa publicznego miało legitymację partyjną⁹⁸, niektórzy autorzy wskazują, że poziom upartyjnienia wynosił w 1953 r. nawet 98,2 proc.⁹⁹ Odnośnie do członkostwa kobiet w interesującym nas okresie należy zauważyć, że nie było ono duże procentowo, choć podlegało pewnej dynamice. W 1945 r. kobiety stanowiły ok. 10 proc. członków PPR¹⁰⁰, w 1946 r. – 13,1 proc.¹⁰¹ W latach 1953–1954 liczba kobiet wzrosła i wynosiła 18,2 proc., a apogeum nastąpiło w latach 1955–1956, kiedy odsetek kobiet z legitymacją partyjną wynosił 19 proc.¹⁰² W województwie śląskim odsetek ten był nieco wyższy. W 1949 r. – na poziomie 23,1 proc., w 1952 r. – 21,7 proc., a w 1954 r. – 21,4 proc., co jest związane z większą aktywnością zawodową kobiet¹⁰³ na terenie mocno zurbanizowanym i uprzemysłowionym.

Komuniści uważali organy bezpieczeństwa za jeden z instrumentów sprawowania władzy, co implikowało formalne kontrolowanie organów bezpieczeństwa i zarządzanie nimi przez partię¹⁰⁴.

Wielu przedwojennych działaczy ruchu komunistycznego znalazło się w szeregach PPR, a następnie organów bezpieczeństwa. Sprawowali oni funkcje kierownicze¹⁰⁵. Dotyczyło to m.in. niektórych zasłużonych kobiet

⁹⁷ Z. Woźniczka, *Aparat bezpieczeństwa – struktury i działalność...*, s. 213.

⁹⁸ W. Dubiański, A. Dziurok, *Kadra kierownicza urzędów bezpieczeństwa...*, s. 147–148; Z. Woźniczka, *Aparat bezpieczeństwa...*, s. 213.

⁹⁹ A. Dudek, A. Paczkowski, *Polska. Organizacja i struktura organów bezpieczeństwa...*, s. 410.

¹⁰⁰ N. Jarska, *Kobiety w PZPR 1948–1956. Paradoxy mobilizacji politycznej kobiet w stalinizmie* [w:] *Kobiety „na zakręcie”...*, s. 35.

¹⁰¹ M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym... Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, Lublin 2009, s. 494.

¹⁰² N. Jarska, *Kobiety w PZPR 1948–1956...*, s. 35.

¹⁰³ *Ibidem*, s. 40–41.

¹⁰⁴ A. Dudek, A. Paczkowski, *Polska. Organizacja i struktura organów bezpieczeństwa...*, s. 410.

¹⁰⁵ Z. Woźniczka, *Aparat bezpieczeństwa...*, s. 216.

z przeszłością komunistyczną¹⁰⁶. Do Komunistycznej Partii Polski bowiem należało ok. 10 proc. kobiet¹⁰⁷.

Czynną członkinią organizacji komunistycznych w II RP była Alicja Woźnica. Jednocześnie mogła wykazać się największą aktywnością polityczną wśród portretowanych w tym artykule kobiet. W latach 1930–1931 należała do Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom (MOPR), następnie do Komunistycznego Związku Młodzieży Polski do 1938 r.¹⁰⁸ Za udział – na polecenie partii – w zabójstwie mężczyzny uznanego za prowokatora została skazana w 1933 r. wyrokiem Sądu Okręgowego w Sosnowcu. Wymierzono jej karę 5 lat i 1 miesiąca więzienia¹⁰⁹. Po czterech latach została zwolniona na mocy amnestii. W 1945 r. wstąpiła do PPR¹¹⁰.

Danuta Miedzigórska deklarowała w 1944 r., że w latach 1928–1938 należała do „organizacji antyfaszystowskiej”¹¹¹, biorąc pod uwagę ostatni rok przynależności, najprawdopodobniej była to KPP. W 1930 r. została skazana na 4 lata więzienia za działalność polityczną. Odbywała wyrok do 1935 r. w więzieniach w Sandomierzu i Radomiu¹¹². Po wojnie przyjęła legitymację PPR¹¹³.

Anna Babecka należała do PPR, ale i do Związku Walki Młodych (od 5 marca 1945)¹¹⁴.

Wanda Trzęsimiech działała w PPR¹¹⁵ i wykazywała się aktywnością. Pełniła funkcję skarbnika koła Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej przy WUBP w Katowicach. Ponadto podkreślano, że była:

politycznie pewna, w dużym stopniu wyrobiona politycznie, w życiu społeczno-politycznym aktywna (zabiera głos w dyskusjach na zebraniach partyjnych i grupowych – w sposób rzeczowy, prowadzi w Wydziale szkolenie polityczne, niezależnie

¹⁰⁶ N. Jarska, *Kobiety w PZPR 1948–1956...*, s. 43.

¹⁰⁷ *Ibidem*, s. 36.

¹⁰⁸ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Życiorys, k. 4; M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 518.

¹⁰⁹ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Życiorys, k. 4; M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 518.

¹¹⁰ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), Karta statystyczna funkcjonariusza, k. 16; M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 518.

¹¹¹ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Kwestionariusz, k. 1v; Życiorys, k. 14.

¹¹² AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Życiorys, k. 14.

¹¹³ *Ibidem*; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

¹¹⁴ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 11, 21, 53.

¹¹⁵ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 15; AIPN Ka, 0260/674, Karta ewidencyjna Wandy Trzęsimiech.

od nawału pracy zawodowej i studiów korespondencyjnych – zapisała się ostatnio na Uniwersytecie Marksistowski). Oddana Partii [...]. Stosunek do linii politycznej KC bez zastrzeżeń¹¹⁶.

Helena Jasińska wstąpiła w szeregi PPR dopiero w 1946 r., ale już po trzech latach była członkiem Egzekutywy Oddziałowej Organizacji Partyjnej przy WUBP w Warszawie¹¹⁷. Co warte odnotowania, podawała, że jej ojciec do śmierci w 1924 r. był członkiem KPP¹¹⁸. Charakterystyka Jasińskiej z 1948 r. w części oceny politycznej była pozytywna. Wskazywano, że ma ona dobre wyrobienie i orientację polityczną, podkreślano, że była „aktywna w życiu politycznym i pewna”¹¹⁹. W 1954 r. została jednak ukarana karą nagany po ujawnieniu – jak to nazywano – „przejawów drobnomieszczaństwa, odrywania się od organizacji partyjnej”. Uważano, że Jasińska nie wyciągnęła wniosków z kary, więc w 1956 r. została wykluczona z partii w związku ze stwierdzeniem zatracenia przez nią właściwej postawy partyjnej, niestosowaniem w pracy partyjnej i zawodowej leninowskich norm życia partyjnego. W opinii komisji kontroli partyjnej znajdujemy następujące zapisy:

stwierdzonymi wypadkami stwarzania przez nią niewłaściwej atmosfery w podległej jednostce, zatracenie autorytetu, braku zaufania przez pracowników, przejawów dygnitarstwa, jawnych i zamaskowanych form tłumienia krytyki oddolnej, utracania dobrych ludzi [...] za tłumienie krytyki, zarozumialstwo, niewłaściwe traktowanie pracowników, co przyczyniło się do wytworzenia złej atmosfery w Wydziale [...] swoim brakiem zaufania do ludzi, dygnitarstwem, negowaniem uwag i inicjatywy oddolnej pracowników, wprowadziła rozgoryczenie i lęk w Wydziale¹²⁰.

Stanisława Michalik do PPR wstąpiła 11 lutego 1945 r., ale warto zaznaczyć, że miała za sobą okres członkostwa w Organizacji Młodzieży

¹¹⁶ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 18.

¹¹⁷ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 12, Ankieta personalna, k. 35.

¹¹⁸ *Ibidem*, Ankieta specjalna, k. 16; Ankieta personalna, k. 36.

¹¹⁹ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Charakterystyka sporządzona 30 XII 1948 r., k. 69.

¹²⁰ AIPN, 01790/316, Oświadczenia i wypowiedzi byłych pracowników MBP, Wyciąg z informacji o pracy OOP przy Wydziale IX Urzędu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego m.st. Warszawy z 24 I 1956 r., k. 19; Uchwała nr 898/56/1530 Warszawskiej Komisji Kontroli Partyjnej przy KW PZPR w sprawie Jasińskiej Heleny, k. 20.

Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (1933–1938)¹²¹. Zaangażowanie polityczne prawdopodobnie wzięło się z domu, jej rodzice byli bowiem członkami PPS¹²².

Opinie przełożonych

Funkcjonariusze UB podlegali okresowym ocenom. Ewaluowano ich pracę, stosunek do Związku Sowieckiego i wprowadzanego w Polsce ustroju polityczno-społecznego.

Annę Babecką jej przełożony określał w następujący sposób: „jest dobrą, szczerą demokratką”¹²³. Naczelnik Wydziału Personalnego podkreślał, że „pracy jest oddana, spełniając każde nałożone na nią zadanie. Jest pracownicą pewną”¹²⁴.

Helena Jasińska była ceniona przez przełożonych jako kierownik sekcji. Oceniający ją naczelnik Wydziału II WUBP w Katowicach podkreślał, że „pracę dobrze opanowała, jako kierownik sekcji jest zdolna i samodzielna o dużym poczuciu odpowiedzialności, przez podwładnych swojej sekcji bardzo lubiana [...] Posiada umiejętność poznawania i rozstawiania kadr, umiejętnie prowadzi pracę w swojej sekcji”¹²⁵.

Stanisława Michalik zdaniem zastępcy kierownika Wydziału Śledczego WUBP w Katowicach była „dobrze uświadomiona, o wyrobionym poczuciu obowiązku i uświadomieniu klasowym demokratka, ofiarnie przykłada się w sprawy budowania Polski Ludowej”¹²⁶. W tym samym tonie napisał charakterystykę szef WUBP, który zaznaczał, że Michalik „do obecnego ustroju jest dobrze nastawiona i oddana sprawie odbudowy nowo odrodzonej Polski

¹²¹ AIPN, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), Ankieta specjalna, k. 14v.

¹²² *Ibidem*, Ankieta specjalna, k. 11; AIPN, 0173/358, Karta ewidencyjna Stanisławy Michalik; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342; T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 439, 443; AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 13; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490.

¹²³ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), Wniosek awansowy na p.o. naczelnika Wydziału Ogólnego z 15 VI 1946 r., k. 59.

¹²⁴ *Ibidem*, Charakterystyka Anny Babeckiej, sporządzona przez naczelnika Wydziału Personalnego Wacława Dobrowolskiego, b.d., k. 82.

¹²⁵ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Charakterystyka sporządzona 30 XII 1948 r., k. 68–69.

¹²⁶ AIPN, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 16; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342.

Demokratycznej”. Naczelnik Wydziału Personalnego podkreślał, że Michalik „w zagadnieniach politycznych [jest] zorientowana. Bierze udział w życiu politycznym urzędu. Politycznie pewna”¹²⁷. Rok później ten sam naczelnik wydał skrajnie odmienną opinię na temat Michalik. Pisał: „wykazuje pozytywny stosunek do ludowego ustroju. Nie posiada wyrobienia politycznego – nie jest uzbrojona w polityczny oręż. Ulega wpływom ludzi o wrogich – reakcyjnych poglądach [...] nie posiada skryzalizowanych poglądów”¹²⁸.

Danuta Miedzigórska, pracując jako zastępca ds. wychowawczo-politycznych, robiła dobre wrażenie na przełożonych¹²⁹. Awansowała szybko z referenta oddziału personalnego na p.o. kierownika, gdyż według płk. Moczara „Miedzigórska jedynie mogła ten Wydział poprowadzić. Obecnie Wydział Personalny pracuje dobrze”¹³⁰. Charakterystyka Miedzigórskiej z maja 1945 r., sporządzona przez Moczara i skierowana do ministra, była wręcz entuzjastyczna: „Miedzigórska była pracownikiem oddanym, pracownikiem, który nie miał określonego czasu w pracy, a jedynie konieczność i zrozumienie. W okresie 4-miesięcznym oddział personalny mimo drobnych wad zdał egzamin w swej pracy najlepiej z wszystkich wydziałów”¹³¹. Opinia zawarta we wniosku awansowym 15 października 1944 r., choć była krótka, to podkreślała najistotniejsze cechy: „Sumienna w pracy, zdyscyplinowana, szczerza demokratka”¹³². W kwietniu 1945 r. Miedzigórska została przedstawiona do odznaczenia przez kierownika WUBP w Łodzi w uznaniu za pracę i oddanie¹³³.

W opinii przełożonych Wanda Trzęsimiech „w zagadnieniach politycznych [była] dostatecznie zorientowana w przychylnym stosunku do nowej rzeczywistości. Politycznie pewna”¹³⁴.

¹²⁷ AIPN, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), Charakterystyka Naczelnika Wydziału Personalnego WUBP w Katowicach z 23 I 1948 r., k. 18.

¹²⁸ AIPN, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), Charakterystyka Naczelnika Wydziału Personalnego WUBP w Katowicach z marca 1949 r., k. 20.

¹²⁹ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), k. 15; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

¹³⁰ AIPN Łd, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Pismo płk. Moczara do Ministra Bezpieczeństwa Publicznego, k. 10.

¹³¹ *Ibidem*, k. 6.

¹³² *Ibidem*, Wniosek awansowy z 15 X 1944 r., k. 13.

¹³³ *Ibidem*, Charakterystyka Danuty Miedzigórskiej sporządzona przez Kierownika WUBP w Łodzi mjr. Moczara z 24 IV 1945 r., k. 9.

¹³⁴ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 11.

Opinie podwładnych

Podwładni omawianych funkcjonariuszek nie zawsze podzielali pozytywne opinie przełożonych, np. grupa pracowników urzędu z sekretarzem POP PZPR w WUBP Ciszewskim pod koniec 1950 r. twierdziła, że Leonarda Opałko oraz Alicja Woźnica w istocie kierują WUBP zamiast jego szefa Eugeniusza Dowkana. Podnoszono, że Opałko „usiłuje wtrącać się do wszystkich spraw i występuje tak, jakby ona kierowała urzędem”. W WUBP panowała wśród funkcjonariuszy powszechna opinia, że Opałko i Woźnica „trzęsą całym urzędem”¹³⁵. Obie były znienawidzone przez pracowników. Sytuacja ta spowodowała interwencję zarówno Egzekutywy KW PZPR w Katowicach, jak i ministra bezpieczeństwa publicznego. W jej wyniku nastąpiły przesunięcia Opałko i Woźnicy¹³⁶.

Z niezadowoleniem pracowników spotkała się również Stanisława Michalik. Jeden z byłych pracowników Wydziału Śledczego WUBP w Katowicach Czesław Reutt po zwolnieniu go ze służby wystosował obszerny raport do ministra bezpieczeństwa publicznego. Opisał w nim stosunki panujące w wydziale, które zdaniem Reutta znacznie się pogorszyły wraz z objęciem funkcji naczelnika przez Stanisławę Michalik. Reutt uważał, że Michalik cechuje brak właściwego podejścia do podwładnych – poniżała ich i wprowadzała dyktaturę. Osoby, które próbowały jej się sprzeciwić, szykanowała. Jego zdaniem, Michalik jako osoba o niskim poziomie inteligencji i słabego charakteru, mająca skłonność do płaczu i ataków hysterii, nie nadaje się na stanowisko kierownicze. Raport zawierał informację, że skargi pracowników wydziału kierowane do przełożonych były ignorowane ze względu na bliską znajomość z Michalik zastępców szefa urzędu Józefa Kowalskiego¹³⁷ i Marka Finka¹³⁸. Reutt powoływał się na licznych świadków¹³⁹.

Warto się zastanowić nad tym, czy opisywane sytuacje były rzeczywiste, a jeżeli tak, to czy nie zostały przejawskrawione. Otwarte pozostaje pytanie, czy podlegli opisywanym funkcjonariuszkom pracownicy wywodzący się

¹³⁵ AIPN, 0154/50, Akta osobowe Eugeniusza Dowkana.

¹³⁶ W. Dubiański, *Funkcjonariusze* [w:] *Fundament systemu zniewolenia...*, s. 68–69.

¹³⁷ Późniejszy mąż Stanisławy Michalik. Zob. szerzej na jego temat: AIPN, 0193/8875, Akta osobowe Józefa Kowalskiego (9598/V); W. Dubiański, *Kowalski Józef* [w:] *Kadra bezpieki...*, s. 285.

¹³⁸ Zob. szerzej na jego temat: AIPN, 01737/96, Akta osobowe Marka Finka (10925/V); E. Zajchowska, *Fink (Finkienberg) Marek* [w:] *Kadra bezpieki...*, s. 196.

¹³⁹ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 19; zob. także: W. Dubiański, *Funkcjonariusze...*, s. 70–71.

raczej ze środowisk wiejskich i tzw. klas niższych¹⁴⁰, w których obowiązywał konserwatywny stereotyp na temat kobiet, byli mentalnie gotowi na kobiety pełniące funkcje ich kierowników. Ten problem dostrzeżono w komitetach wojewódzkich PZPR. W jednym z dokumentów partyjnych podkreślano: „Trudności [...] polegają na tym, że trzeba walczyć o to, by mężczyźni zrozumieli równouprawnienie kobiet”¹⁴¹.

A może to kobiety tak szybko awansowane w resorcie typowo męskim nie potrafiły odnaleźć się na zajmowanych stanowiskach i w sposób nieodpowiedni zarządzały powierzonymi im wydziałami? Pytanie to wydaje się zasadne w świetle opinii sporządzonej na temat Wandy Trzęsimiech. Naczelnik Wydziału Personalnego podkreślał, że Trzęsimiech wobec współpracowników i stron była szorstka, natomiast od podwładnych wymagała za mało¹⁴². We wrześniu i październiku 1952 r. w charakterystyce Michalik podano, że cechował ją brak taktu i arogancja wobec podwładnych¹⁴³ oraz dodano, że „ludzi traktuje w zależności od tego, jakie jej mogą przynieść korzyści osobiste. Nielubiana przez pracowników”¹⁴⁴.

Prawdopodobnie niezadowolenie podwładnych mogło być wynikiem różnych czynników i okoliczności. Ze względu na niedostateczny – z przyczyn obiektywnych – materiał aktowy nie sposób jednoznacznie wskazać powodów niechęci podległych pracowników wobec kobiet będących przełożonymi.

Awanse zawodowe

Interesujące jest to, jakie ścieżki kariery przechodziły kobiety w drodze na stanowiska kierownicze. Jak kształtowały się ich awanse zawodowe? Z jakich stanowisk startowały?

Anna Babecka do pracy w organach bezpieczeństwa publicznego została najprawdopodobniej skierowana przez Komitet Gminny PPR w Strzemieszycach,

¹⁴⁰ M. Mazur, *Eksperymenty Philipa Zimbardo, Stanleya Milgrama i Theodora Adorno a badanie aparatu bezpieczeństwa* [w:] *W stronę antropologii „bezpieki”*. Nieklasyczna refleksja nad aparatem bezpieczeństwa w Polsce Ludowej, red. J. Syrnyk, A. Klarman, M. Mazur, E. Kłosek, słowo wstępne J. Staniszkis, Wrocław 2014, s. 192.

¹⁴¹ Cyt. za: N. Jarska, *Kobiety w PZPR 1948–1956...*, s. 43.

¹⁴² AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), Charakterystyka Wandy Trzęsimiech, sporządzona przez Naczelnika Wydziału Personalnego WUBP w Katowicach Jerzego Weisa z 19 III 1947 r., k. 15. Zob. także: W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 491.

¹⁴³ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), Charakterystyka z 10 IX 1952 r., k. 93; Pismo do Dyrektora Departamentu Kadr Prokuratury Generalnej z 31 X 1952 r., k. 95.

¹⁴⁴ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), Charakterystyka z 10 IX 1952 r., k. 93.

w którym była zatrudniona jako sekretarka od początku lutego 1945 r. Potem (od marca 1945 r.) pracowała w Związku Walki Młodych¹⁴⁵. Pracę w organach UB zaczęła w czerwcu 1945 r. od stanowiska maszynistki w Strzemieszycach, dwa tygodnie później została referentem Sekcji Miejskiej Placówki w Strzemieszycach PUBP w Będzinie. Kolejnym szczeblem w karierze była funkcja sekretarki w Kierownictwie WUBP w Katowicach, którą pełniła do połowy kwietnia 1946 r. Ostatnie zajmowane przez nią stanowisko to p.o. naczelnik Sekretariatu WUBP w Katowicach. Została zwolniona na własną prośbę w marcu 1947 r.¹⁴⁶

Helena Jasińska pracę w organach siłowych rozpoczęła w październiku 1944 r. od stanowiska cenzora w Oddziale Cenzury Wojskowej, w sierpniu 1945 r. objęła stanowisko referenta. W listopadzie 1945 r. została przeniesiona do Wojewódzkiego Wydziału Cenzury Wojennej WUBP w Katowicach na stanowisko referenta. 1 marca 1946 r. została kierownikiem Sekcji III Wydziału VIII, a od stycznia 1947 r. – kierownikiem Sekcji IV Wydziału „B”. Rok później zmieniła wydział i zaczęła kierować Sekcją III Wydziału II WUBP w Katowicach, a 1 V 1949 r. została zastępcą naczelnika Wydziału II WUBP w Katowicach. W styczniu 1953 r. pożegnała się z pracą¹⁴⁷.

Stanisława Michalik od początku swojej służby w UB pracowała w pionie śledczym, co czyni jej karierę szczególnie interesującą, ponieważ do pracy śledczej w zasadzie nie kierowano kobiet¹⁴⁸. Powodem prawdopodobnie była niesłychana brutalność metod stosowanych przez bezpiekę podczas przesłuchań¹⁴⁹. Zaczynała od stanowiska starszego oficera śledczego Sekcji VIII w MUBP w Będzinie¹⁵⁰. Następnie została przeniesiona do WUBP w Ka-

¹⁴⁵ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), Podanie Anny Babeckiej z 27 VI 1945 r. do PUBP w Będzinie, k. 4; Ankieta specjalna, k. 11.

¹⁴⁶ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Rudzkiej z d. Babeckiej (34/V), k. 53; zob. także: B. Benczew, *Babecka Anna...*, s. 110; <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/30095>.

¹⁴⁷ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Przebieg służby, k. 53; M. Kania, *Jasińska Helena...*, s. 246.

¹⁴⁸ T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 439.

¹⁴⁹ Zob. np.: Z. Błażyński, *Mówi Józef Światło. Za kulisami bezpieki i partii 1940–1955*, Warszawa 2003, s. 86–89; P. Piątek, *Przestępcze wymuszenie zeznań w postępowaniach przygotowawczych prowadzonych przez organy bezpieczeństwa publicznego w latach 1944–1956. Studium kryminologiczno-prawne*, Katowice–Warszawa 2018. Robert Klementowski podkreślał, że pożądana była niewrażliwość na krzywdę ludzką jako imperatyw walki z wrogiem klasowym (zob. R. Klementowski, *Słaba pleć w siłowym resorcie...*, s. 99). Osoby wstępujące do służby były zobowiązane „zdecydowanie zwalczać wszystkich wrogów demokracji” (zob. np.: AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), Zobowiązanie z 8 II 1945 r., k. 19).

¹⁵⁰ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 24; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342; T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 439.

towicach, gdzie objęła funkcję zastępcy kierownika Wydziału IV A¹⁵¹. Wydział IV A zajmował się prowadzeniem śledztw¹⁵²; następnie został przemianowany na Wydział Śledczy. Najwyższym szczeblem w jej drodze zawodowej – nieosiągalnym dla wielu mężczyzn – było stanowisko naczelnika Wydziału Śledczego WUBP w Katowicach¹⁵³.

Wydział Śledczy był newralgicznym ogniwem w systemie represji państwa totalitarnego, więc awanse na stanowisko naczelnika w wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa nie mogły być przypadkowe. Decydujące były kwalifikacje zawodowe oraz doświadczenie w pracy¹⁵⁴. Michalik cieszyła się bardzo dobrymi opiniami swoich przełożonych, szef WUBP w Katowicach, kpt. Józef Wargin-Słomiński¹⁵⁵, podkreślał, że „od pierwszych dni powstania urzędu związana z pracą grupy śledczej – jest jednym z najlepszych oficerów śledczych”¹⁵⁶. Do zadań naczelnika pionu śledczego należało kierowanie pracą wydziału, nadzorowanie wykonywania zarządzeń przełożonych, zwłaszcza ministra bezpieczeństwa publicznego i dyrektora Departamentu Śledczego oraz dopilnowywanie przestrzegania przepisów, zarządzeń i rozkazów MSW przez podległych naczelnikowi funkcjonariuszy. Równie ważne było koordynowanie współpracy między oficerami śledczymi a pionami operacyjnymi¹⁵⁷, a Michalik w opinii Wargin-Słomińskiego była „jedną z nielicznych kobiet znających pracę operacyjną”¹⁵⁸. Miała zatem odpowiednie kwalifikacje. W zakresie obowiązków naczelnika Wydziału Śledczego znajdowała się współpraca

¹⁵¹ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 26; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342; T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 440.

¹⁵² Rozkaz nr 76 ministra bezpieczeństwa publicznego Stanisława Radkiewicza z 27 XI 1945 r. [w:] *Księga bezprawia. Akta normatywne kierownictwa resortu bezpieczeństwa publicznego (1944–1956)*, wybór i oprac. B. Kopka, Warszawa 2011, s. 129; Z. Woźniczka, *Aparat bezpieczeństwa...*, s. 219.

¹⁵³ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 26; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342; T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 440; <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/79734>.

¹⁵⁴ A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, W. Kaczmarczyk, *Funkcjonowanie organów śledczych Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w latach 1945–1956* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin 2017, s. 38.

¹⁵⁵ Zob. szerzej na jego temat: W. Dubiański, *Wargin-Słomiński Józef* [w:] *Kadra bezpieki...*, s. 495–496.

¹⁵⁶ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 26. Zob. także: T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 440.

¹⁵⁷ Zob.: *Instrukcja wiceministra bezpieczeństwa publicznego Romana Romkowskiego z 1 VIII 1945 r. o zakresie współpracy wydziałów operatywnych z wydziałami śledczymi w UB* [w:] *Księga bezprawia...*, s. 113–115; *Instrukcja wiceministra bezpieczeństwa publicznego Romana Romkowskiego z 1 VIII 1946 r. o zakresie współpracy wydziałów operatywnych z wydziałami śledczymi w UB* [w:] *Księga bezprawia...*, s. 206–208.

¹⁵⁸ T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 440.

z prokuraturą¹⁵⁹, zwłaszcza wojskowymi prokuraturami rejonowymi¹⁶⁰. Michalik w kontaktach z organami wymiaru sprawiedliwości zapominała czasem o zachowaniu niezbędnych pozorów, np. bezpardonowo na oczach osób postronnych wywierała nacisk na sędziów Wojskowego Sądu Rejonowego w Katowicach odnośnie do wymiaru kary¹⁶¹.

Danuta Miedzigórska przed zatrudnieniem w organach bezpieczeństwa publicznego była zastępcą ds. polityczno-wychowawczych w Brygadzie Broni Pancernej WP. We wrześniu 1944 r. Miedzigórska podjęła pracę w Resorcie Bezpieczeństwa Publicznego jako kierownik Oddziału Personalnego w Cenzurze Wojskowej. W styczniu 1945 r. została referentem grupy operacyjnej Wydziału Personalnego WUBP w Łodzi. Po niecałych trzech miesiącach awansowała na p.o. kierownik Wydziału Personalnego WUBP w Łodzi. Następnie została przeniesiona do województwa śląsko-dąbrowskiego do WUBP w Katowicach, gdzie 12 maja 1945 r. powierzono jej stanowisko p.o. kierownik Wydziału Personalnego. Trzy miesiące później została delegowana do Lublina, gdzie w WUBP objęła funkcję zastępcy kierownika Wydziału Personalnego. Następnie wróciła do Łodzi na stanowisko starszego referenta Sekcji I Wydziału I¹⁶². Wydział I był odpowiedzialny za kontrwywiad, a Sekcja I zajmowała się szpiegostwem niemieckim i volksdeutschami¹⁶³. W listopadzie 1945 r. została zwolniona na własną prośbę¹⁶⁴.

Leonarda Opałko przeszła zawodową drogę od sekretarki do naczelnika Wydziału Ogólnego WUBP w Katowicach. Zaczynała jako sekretarka dyrektora Departamentu I Resortu Bezpieczeństwa Publicznego. W czerwcu 1945 r. została wysłana na Ziemię Odzyskane. Objęła funkcję p.o. kierownik Wydziału Personalnego WUBP we Wrocławiu, a po niecałym roku – zastępcy naczelnika Wydziału Personalnego WUBP w Szczecinie. Po kolejnym roku

¹⁵⁹ Zob. A. Marcinkiewicz-Kaczmarczyk, W. Kaczmarczyk, *Funkcjonowanie organów śledczych...*, s. 37; A. Dudek, A. Paczkowski, *Polska. Organizacja i struktura organów bezpieczeństwa...*, s. 412.

¹⁶⁰ Zob. *Okólnik nr 31 ministra bezpieczeństwa publicznego Stanisława Radkiewicza z 2 XI 1945 r. o zakresie współpracy organów bezpieczeństwa publicznego z prokuraturą wojskową* [w:] *Księga bezprawia...*, s. 122–124.

¹⁶¹ T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 440; T. Kurpierz, D. Węgrzyn, *Metody działania wojewódzkich organów bezpieczeństwa. Działalność śledcza* [w:] *Fundament systemu zniewolenia...*, s. 131.

¹⁶² AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Przebieg służby, k. 2, 15; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

¹⁶³ *Rozkaz nr 76 ministra bezpieczeństwa publicznego...*, s. 129; Z. Woźniczka, *Aparat bezpieczeństwa...*, s. 218–219.

¹⁶⁴ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), Przebieg służby, k. 2; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344; <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/40952>.

została p.o. naczelnik Wydziału Ogólnego WUBP w Katowicach. W październiku 1948 r. mianowano ją zastępcą naczelnika Wydziału Ogólnego, a w październiku 1949 r. została naczelnikiem tego wydziału w WUBP w Katowicach¹⁶⁵. Dalsze jej losy zawodowe związane są z Warszawą. W 1951 r. została naczelnikiem Wydziału Ewidencji Ludności Wojewódzkiego Biura Dowodów Osobistych i Ewidencji Ludności KW MO. W marcu 1953 r. została zwolniona¹⁶⁶.

Wanda Trzęsimiech rozpoczęła służbę w WUBP w Katowicach jako maszynistka w Wydziale Personalnym. Ważnym awansem w jej życiu zawodowym było przesunięcie na stanowisko sekretarza¹⁶⁷. W czerwcu 1949 r. zmieniła wydział i została instruktorem Sekcji II Wydziału Szkolenia¹⁶⁸. Trzy lata później kolejny raz zmieniła jednostkę organizacyjną, przechodząc do Samodzielnego Referatu Socjalnego, w którym objęła stanowisko starszego referenta opieki nad matką i dzieckiem¹⁶⁹. We wrześniu 1952 r. przeszła do Wydziału Ogólnego, w którym rozpoczęła pracę od stanowiska starszego referenta. Już w połowie lutego 1953 r. awansowała na funkcję zastępcy naczelnika wydziału. Półtora roku później mianowano ją naczelnikiem Wydziału Ogólnego-Administracyjnego¹⁷⁰. 1 czerwca 1955 r. została naczelnikiem Wydziału X WUdsBP w Stalinogrodzie (Katowicach), a we wrześniu 1956 r. naczelnikiem Sekretariatu WUdsBP w Stalinogrodzie (Katowicach)¹⁷¹.

Alicja Woźnica została przyjęta do WUBP w Katowicach w maju 1945 r., zaczynała od stanowiska referenta Wydziału Walki z Bandytyzmem¹⁷². Już w lipcu 1945 r. została przesunięta do Wydziału Personalnego, również na

¹⁶⁵ W. Dubiański, *Opalko Leonarda (Nadler Lorcka)...*, s. 371.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 13; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 490.

¹⁶⁸ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 13.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

¹⁷¹ *Ibidem*; <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/38626>.

¹⁷² Wydział miał za zadanie „rozpracowanie i likwidację ugrupowań zbrojnych”, tj. działaczy podziemia niepodległościowego i opozycji politycznej (zob. *Rozkaz nr 16 ministra bezpieczeństwa publicznego Stanisława Radkiewicza z 28 IV 1945 r. o powołaniu wydziałów i sekcji do walki z bandytyzmem przy I Departamencie Ministerstwa [BP], wojewódzkich, powiatowych urzędów bezpieczeństwa publicznego [w:] Księga bezprawia...*, s. 88–90; *Instrukcja nr 4 dyrektora Departamentu I MBP Romana Romkowskiego z 28 IV 1945 r. o Wydziale do Walki z Bandytyzmem przy I Departamencie ministerstwa, oddziałach wojewódzkich i sekcjach powiatowych urzędów bezpieczeństwa publicznego [w:] Księga bezprawia...*, s. 91–94; W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, *Struktury i kadry...*, s. 37; Z. Woźniczka, *Aparat bezpieczeństwa...*, s. 211–212).

stanowisko referenta. Była referentem ds. aparatu powiatowego, a następnie starszym referentem Sekcji I. Od 1 lutego 1947 r. pełniła funkcję kierownika Sekcji I. 1 czerwca 1948 r. powierzono jej stanowisko p.o. zastępcy naczelnika Wydziału Personalnego, a trzy miesiące później została zastępcą naczelnika wydziału. Z końcem września 1951 r. zwolniła się na własną prośbę¹⁷³.

Awanse funkcjonariuszek były bardzo szybkie, co jest charakterystyczne dla systemu zatrudnienia w pierwszych latach istnienia organów bezpieczeństwa publicznego¹⁷⁴.

Warto zauważyć, że niektóre opisywane kobiety zostały mianowane na priorytetowe odcinki pracy organów bezpieczeństwa publicznego, takie jak pion śledczy, do walki z bandytyzmem, sekcja rozpracowująca szpiegostwo czy wydział personalny. Świadczy to o zaufaniu, jakim darzono te funkcjonariuszki.

Stopnie

Kobiety na stanowiskach kierowniczych WUBP w Katowicach, podobnie jak pozostali funkcjonariusze, otrzymywały w służbie stopnie oficerskie.

Na temat ostatniego stopnia w służbie Anny Babeckiej brak danych¹⁷⁵. Stanisława Michalik uzyskała stopień porucznika¹⁷⁶. Danuta Miedzigórska kończyła służbę jako podporucznik¹⁷⁷. Leonarda Opałko została porucznikiem¹⁷⁸, podobnie jak Wanda Trzęsimiech (do 1956 r.)¹⁷⁹. Najwyższą rangą legitymowały się Helena Jasińska i Alicja Woźnica, które opuszczając szeregi urzędu bezpieczeństwa, były w stopniu kapitana¹⁸⁰.

¹⁷³ AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), k. 13; AIPN Ka, 0231/83, Karta ewidencyjna Alicji Woźnicy; M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 518; <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/5733>.

¹⁷⁴ W. Dubiański, *Funkcjonariusze...*, s. 60.

¹⁷⁵ AIPN Ka, 0172/33, Karta ewidencyjna Anny Babeckiej; B. Benczew, *Babecka Anna...*, s. 110.

¹⁷⁶ AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 28; W. Dubiański, *Michalik Stanisława...*, s. 342; T. Kurpierz, *Stanisława Kowalska z d. Michalik...*, s. 440.

¹⁷⁷ AIPN Łd, 099/201, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), k. 10; S. Woźniak, *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta...*, s. 344.

¹⁷⁸ W. Dubiański, *Opałko Leonarda (Nadler Lorka)...*, s. 371.

¹⁷⁹ AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI), k. 16; W. Dubiański, *Trzęsimiech Wanda...*, s. 491.

¹⁸⁰ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Przebieg służby, k. 53; M. Kania, *Jasińska Helena...*, s. 246; AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/V), k. 12; AIPN Ka, 0231/83, Karta ewidencyjna Alicji Woźnicy; zob. także: M. Domagała, *Woźnica Alicja...*, s. 519.

Wnioski końcowe

Jednym ze sposobów kierowania organami bezpieczeństwa przez partię komunistyczną i zarządzania nimi było podejmowanie decyzji personalnych o najważniejszych stanowiskach w bezpieczeństwie. Systemowi nomenklatury podlegały nie tylko kluczowe funkcje w MBP, lecz także w urzędach wojewódzkich. Takie niewralgiczne stanowiska w WUBP to: szefowie, zastępcy szefów i kierownicy (naczelnicy) wydziałów personalnych¹⁸¹ – o tych stanowiskach zdecydowano w KC PZPR¹⁸².

Jakie czynniki miały znaczenie przy wyborze przez partię prezentowanych funkcjonariuszek na stanowiska kierownicze? Na awanse kobiet składało się przynajmniej kilka przyczyn.

Po pierwsze, były to względy natury pragmatycznej¹⁸³. W związku ze stratami osobowymi w wyniku działań zbrojnych i okupacji w Polsce po II wojnie światowej był odczuwalny olbrzymi brak mężczyzn na rynku pracy. W 1945 r. na 100 mężczyzn przypadało 128 kobiet¹⁸⁴. Kadr brakowało także w organach bezpieczeństwa publicznego, np. w latach 1945–1954 w WUBP w Katowicach oraz jednostkach terenowych stan etatów (600–1300) nie pokrywał się z realnym poziomem zatrudnienia (587–1162)¹⁸⁵. Przy tym liczba kobiet na stanowiskach kierowniczych do 1956 r. wynosiła ok. 2 proc.¹⁸⁶, co z dzisiejszego punktu widzenia wydaje się mało, ale była to jednak dla ówczesnych funkcjonariuszy wielkość zauważalna.

Po drugie, wojna zmieniła postrzeganie roli kobiet w społeczeństwie¹⁸⁷. Kobiety podczas wojny uczestniczyły w walkach, a ze względu na brak

¹⁸¹ A. Dudek, A. Paczkowski, *Polska. Organizacja i struktura organów bezpieczeństwa...*, s. 410.

¹⁸² *Ibidem*, s. 412.

¹⁸³ Podobnie Witold Bagiński (W. Bagiński, *Funkcjonariuszki wywiadu cywilnego Polski Ludowej [w:] Aparat bezpieczeństwa w perspektywie antropologii organizacji i antropologii władzy*, red. R. Klementowski, K. Mikołajczak, J. Syrnyk, Wrocław–Warszawa 2020, s. 138).

¹⁸⁴ N. Jarska, *Kobiety w PZPR 1948–1956...*, s. 36; E. Chrobaczyńska-Plucińska, J. Chrobaczyński, *Dlaczego PPR w okresie 1944–1948 zmonopolizowała władzę w Polsce, spacyfikowała państwo i zniewoliła społeczeństwo? [w:] Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017, s. 30.

¹⁸⁵ W. Dubiański, *Funkcjonariusze...*, s. 201.

¹⁸⁶ Po 1957 r. odsetek kobiet na stanowiskach kierowniczych nie przekraczał 1 proc. (zob. R. Klementowski, *Słaba płeć w siłowym resorcie...*, s. 98). Tendencja do ograniczania zatrudnienia kobiet była widoczna w całym aparacie bezpieczeństwa, także w wywiadzie cywilnym (zob. W. Bagiński, *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, t. 1, Warszawa 2017, s. 215; *idem*, *Funkcjonariuszki wywiadu cywilnego...*, s. 138–140).

¹⁸⁷ R. Klementowski, *Słaba płeć w siłowym resorcie...*, s. 99; E. Chrobaczyńska-Plucińska, J. Chrobaczyński, *Dlaczego PPR w okresie 1944–1948 zmonopolizowała władzę...*, s. 36–37.

wsparcia mężczyzn – walczących lub uwięzionych – podejmowały zajęcia zarobkowe. Powojenna tendencja feminizacji życia społecznego była bardzo mocno wzmocniana przez propagandę władzy¹⁸⁸, która już w 1945 r. przekonywała, że „w Polsce kobieta może poszczycić się wieloma osiągnięciami. W pracy zawodowej stoi mocno obok mężczyzny. Odnacza się energią, zdolnościami zawodowymi i organizacyjnymi”¹⁸⁹. Lansowano więc feminizację struktury zatrudnienia, zwłaszcza w zakładach produkcyjnych¹⁹⁰. Służyły temu powstałe wiosną 1946 r. przy komitetach wojewódzkich PPR Wydziały Kobiece¹⁹¹ oraz propaganda, np. w filmach, takich jak znana do dziś komedia *Irena, do domu!* Głoszono doktrynę równości płci i równości zatrudnienia¹⁹². Trwało to do 1954 r., kiedy nastąpił powrót do tradycyjnych wzorów¹⁹³.

Ważnym czynnikiem w przypadku awansów funkcjonariuszek w WUBP w Katowicach były ich osobiste wysokie kwalifikacje zawodowe oraz wykształcenie i umiejętności. Należy podkreślić zwłaszcza ich poziom wykształcenia, znacznie przewyższały bowiem pod tym względem mężczyzn zatrudnionych w bezpiecie.

Nie bez znaczenia pozostawała ich sytuacja rodzinna. Kobiety pełniące stanowiska kierownicze, wstępując do organów urzędu bezpieczeństwa – z wyjątkiem Heleny Jasińskiej¹⁹⁴ i Danuty Miedzigórskiej¹⁹⁵ – nie miały mężów, były pannami¹⁹⁶, co powodowało, że nie były obciążone obowiązkami domowymi czy zadaniami wynikającymi z opieki nad dziećmi. Ich stan cywilny i rodzinny pozwalał na duże zaangażowanie się w obowiązki

¹⁸⁸ N. Jarska, *Kobiety w PZPR 1948–1956...*, s. 34.

¹⁸⁹ Cyt. za: M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym...*, s. 490.

¹⁹⁰ W okresie planu sześcioletniego chciano wykorzystać maksymalnie potencjał kobiecej siły roboczej (zob. DzU nr 37, poz. 344, Ustawa z 21 VII 1950 r. o 6-letnim planie rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu na lata 1950–1955).

¹⁹¹ N. Jarska, *Kobiety w PZPR 1948–1956...*, s. 36–39.

¹⁹² *Ibidem*, s. 34; E. Chrobaczyńska-Plucińska, J. Chrobaczyński, *Dlaczego PPR w okresie 1944–1948 zmopolizowała władzę...*, s. 37.

¹⁹³ M. Mazur, *O człowieku tendencyjnym...*, s. 496.

¹⁹⁴ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 10.

¹⁹⁵ AIPN Łd, Akta osobowe Danuty Miedzigórskiej (5234/V), k. 1.

¹⁹⁶ AIPN Ka, 0172/33, Akta osobowe Anny Babeckiej (34/V), k. 7; AIPN Ka, 0172/33, Karta ewidencyjna Anny Babeckiej; AIPN Ka, 0173/358, Akta osobowe Stanisławy Michalik (810/V), k. 28; AIPN Ka, 0173/358, Karta ewidencyjna Stanisławy Michalik; AIPN Ka, 0260/674, Akta osobowe Wandy Trzęsimiech (19407/VI); AIPN Ka, 0260/674, Karta ewidencyjna Wandy Trzęsimiech; AIPN Ka, 0231/83, Akta osobowe Alicji Woźnicy (6626/SB), k. 19; AIPN Ka, 0231/83, Karta ewidencyjna Alicji Woźnicy.

służbowe, a praca w bezpieczeństwie wymagała dyspozycyjności, czasem również w godzinach nadliczbowych¹⁹⁷.

Warto zwrócić uwagę na to, że w przypadku prezentowanych funkcjonariuszek potwierdza się zauważona już w literaturze prawidłowość, że organy bezpieczeństwa były w dużym stopniu hermetyczne i skłonne do zatrudniania rodzin, np. Helena Jasińska miała siostrę Bronisławę Zybert, która od 1949 r. pełniła służbę w WUBP w Katowicach, a następnie w MBP. Szwagier Jasińskiej także pracował w bezpieczeństwie¹⁹⁸. Przy zatrudnieniu bacznie przyglądano się rodzinie kandydata. Pewne fakty dotyczące członków rodziny mogły zostać odebrane jako okoliczności sprzyjające lub dyskwalifikujące. W jakim stopniu twierdzenie Jasińskiej, że jej brat Mieczysław Hercberg przed wojną był członkiem KZMP¹⁹⁹ i został skazany za działalność komunistyczną na karę 4 lat więzienia, którą odbywał w Sieradzu aż do września 1939 r.²⁰⁰, mogła jej pomóc w zatrudnieniu? Jeżeli fakty przez nią przytaczane potwierdziłyby się, można przypuszczać, że byłby to mocny atut w podejmowaniu decyzji o jej przyjęciu w szeregi UB.

Zdecydowana większość kobiet, pełniących funkcje kierownicze w WUBP w Katowicach w latach 1945–1956, straciła pracę w bezpieczeństwie w związku z reorganizacją, którą przeprowadzono w latach 1954–1956. Zachodziły wówczas znaczne zmiany personalne, wpływające na kształt bezpieczeństwa w latach następnych²⁰¹. Zmiany te jednak nie sprzyjały już obejmowaniu stanowisk kierowniczych przez funkcjonariuszki.

Bibliografia

ŹRÓDŁA

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej – akta osobowe.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach – akta osobowe.

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Łodzi – akta osobowe.

¹⁹⁷ Zob. R. Klementowski, *Słaba pleć w siłowym resorcie...*, s. 106; W. Bagiński, *Funkcjonariuszki wywiadu cywilnego...*, s. 139–140.

¹⁹⁸ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Ankieta specjalna, k. 18.

¹⁹⁹ Co jednak nie zostało potwierdzone przez funkcjonariuszy UB (AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Pismo Naczelnika „A” UB na m.st. Warszawę z 3 VIII 1950 r., k. 42).

²⁰⁰ AIPN, 0194/1275, Akta osobowe Heleny Jasińskiej (11207/V), Oświadczenie Jasińskiej z 29 IV 1950 r., k. 27; Ankieta personalna, k. 37.

²⁰¹ A. Dudek, A. Paczkowski, *Polska. Organizacja i struktura organów bezpieczeństwa...*, s. 421.

Źródła opublikowane

Rozkaz nr 16 ministra bezpieczeństwa publicznego Stanisława Radkiewicza z 28 IV 1945 r. o powołaniu wydziałów i sekcji do walki z bandytyzmem przy I Departamencie Ministerstwa [BP], wojewódzkich, powiatowych urzędów bezpieczeństwa publicznego [w:] *Księga bezprawia. Akta normatywne kierownictwa resortu bezpieczeństwa publicznego (1944–1956)*, wybór i oprac. B. Kopka, Warszawa 2011.

Rozkaz nr 76 ministra bezpieczeństwa publicznego Stanisława Radkiewicza z 27 XI 1945 r. [w:] *Księga bezprawia. Akta normatywne kierownictwa resortu bezpieczeństwa publicznego (1944–1956)*, wybór i oprac. B. Kopka, Warszawa 2011.

Okólnik nr 31 ministra bezpieczeństwa publicznego Stanisława Radkiewicza z 2 XI 1945 r. o zakresie współpracy organów bezpieczeństwa publicznego z prokuraturą wojskową [w:] *Księga bezprawia. Akta normatywne kierownictwa resortu bezpieczeństwa publicznego (1944–1956)*, wybór i oprac. B. Kopka, Warszawa 2011.

Instrukcja nr 4 dyrektora Departamentu I MBP Romana Romkowskiego z 28 IV 1945 r. o Wydziale do Walki z Bandytyzmem przy I Departamencie ministerstwa, oddziałach wojewódzkich i sekcjach powiatowych urzędów bezpieczeństwa publicznego [w:] *Księga bezprawia. Akta normatywne kierownictwa resortu bezpieczeństwa publicznego (1944–1956)*, wybór i oprac. B. Kopka, Warszawa 2011.

Instrukcja wiceministra bezpieczeństwa publicznego Romana Romkowskiego z 1 VIII 1945 r. o zakresie współpracy wydziałów operatywnych z wydziałami śledczymi w UBP [w:] *Księga bezprawia. Akta normatywne kierownictwa resortu bezpieczeństwa publicznego (1944–1956)*, wybór i oprac. B. Kopka, Warszawa 2011.

Instrukcja wiceministra bezpieczeństwa publicznego Romana Romkowskiego z 1 VIII 1946 r. o zakresie współpracy wydziałów operatywnych z wydziałami śledczymi w UBP [w:] *Księga bezprawia. Akta normatywne kierownictwa resortu bezpieczeństwa publicznego (1944–1956)*, wybór i oprac. B. Kopka, Warszawa 2011.

Akty normatywne

Dekret z 7 III 1953 r. o przemianowaniu miasta Katowice na miasto Stalinogród i województwa katowickiego na województwo stalinogrodzkie, DzU 1953, nr 13, poz. 51.

Dekret z 10 XII 1956 r. o przywróceniu nazwy miasta Katowice i województwa katowickiego, DzU 1956, nr 58, poz. 269.

Ustawa z 21 VII 1950 r. o 6-letnim planie rozwoju gospodarczego i budowy podstaw socjalizmu na lata 1950–1955, DzU 1950, nr 37, poz. 344.

OPRACOWANIA

Bagieński W., *Funkcjonariuszki wywiadu cywilnego Polski Ludowej* [w:] *Aparat bezpieczeństwa w perspektywie antropologii organizacji i antropologii władzy*, red. R. Klementowski, K. Mikołajczak, J. Syrnok, Wrocław–Warszawa 2020.

- Bagieński W., *Wywiad cywilny Polski Ludowej w latach 1945–1961*, t. 1, Warszawa 2017.
- Benczew B., *Babecka Anna (po mężu Rudzka) [w:] Kadra bezpieczeństwa 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Błazyński Z., *Mówi Józef Światło. Za kulisami bezpieki i partii 1940–1955*, Warszawa 2003.
- Chrobaczyńska-Plucińska E., Chrobaczyński J., *Dlaczego PPR w okresie 1944–1948 zmonopolizowała władzę w Polsce, spacyfikowała państwo i zniewoliła społeczeństwo? [w:] Więcej niż partia. PZPR a polityka, gospodarka i społeczeństwo 1948–1990*, red. A. Dziuba, B. Tracz, Katowice–Warszawa 2017.
- Domagała M., *Woźnica Alicja [w:] Kadra bezpieczeństwa 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Dubiański W., Dziuba A., Dziurok A., *Struktury i kadry wojewódzkiej bezpieki [w:] Kadra bezpieczeństwa 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Dubiański W., Dziurok A., *Kadra kierownicza urzędów bezpieczeństwa w województwie śląskim w latach 1945–1946 [w:] Zwyczajny resort. Studia o aparacie bezpieczeństwa 1944–1956*, red. T. Łabuszewski, K. Krajewski, Warszawa 2005.
- Dubiański W., *Funkcjonariusze [w:] Fundament systemu zniewolenia. Z działalności wojewódzkich struktur Urzędu Bezpieczeństwa w Katowicach 1945–1956*, red. A. Dziurok, A. Dziuba, Katowice 2009.
- Dubiański W., *Kowalski Józef [w:] Kadra bezpieczeństwa 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Dubiański W., *Michalik Stanisława [w:] Kadra bezpieczeństwa 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Dubiański W., *Opałko Leonarda (Nadler Lorka) [w:] Kadra bezpieczeństwa 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Dubiański W., *Organizacja i kadry WUBP/WUdsBP w latach 1945–1956. Zmiany strukturalne [w:] Fundament systemu zniewolenia. Z działalności wojewódzkich struktur Urzędu Bezpieczeństwa w Katowicach 1945–1956*, red. A. Dziurok, A. Dziuba, Katowice 2009.
- Dubiański W., *Trzsimiech Wanda [w:] Kadra bezpieczeństwa 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.

- Dubiański W., Wargin-Słomiński Józef [w:] *Kadra bezpieki 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Dudek A., Paczkowski A., *Polska. Organizacja i struktura organów bezpieczeństwa* [w:] *Czekiści. Organy bezpieczeństwa w europejskich krajach bloku sowieckiego 1944–1989*, red. K. Persak, Ł. Kamiński, Warszawa 2010.
- Grabski A., *Żydzi w Polskiej Partii Robotniczej (1945–1948)* [w:] *Polska Partia Robotnicza 1944–1948. Studia i szkice*, red. M. Krzysztofiński, Rzeszów 2014.
- Jarska N., *Kobiety w PZPR 1948–1956. Paradoksy mobilizacji politycznej kobiet w stalinizmie* [w:] *Kobiety „na zakręcie” 1933–1989*, red. E. Chabros, A. Klarman, Wrocław 2014.
- Kania M., *Jasińska Helena* [w:] *Kadra bezpieki 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Klementowski R., *Słaba płeć w siłowym resorcie – perspektywy badawcze w świetle wybranych przypadków* [w:] *Kobiety „na zakręcie” 1933–1989*, red. E. Chabros, A. Klarman, Wrocław 2014.
- Kurpierz T., *Stanisława Kowalska z d. Michalik (1919–1998), naczelnik Wydziału Śledczego WUBP w Katowicach, prokurator Prokuratury Wojewódzkiej w Olsztynie, adwokat, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2005, nr 1 (2).*
- Kurpierz T., Węgrzyn D., *Metody działania wojewódzkich organów bezpieczeństwa. Działalność śledcza* [w:] *Fundament systemu zniewolenia. Z działalności wojewódzkich struktur Urzędu Bezpieczeństwa w Katowicach 1945–1956*, red. A. Dziurok, A. Dziuba, Katowice 2009.
- Marcinkiewicz-Kaczmarczyk A., Kaczmarczyk W., *Funkcjonowanie organów śledczych Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w latach 1945–1956* [w:] *Piony śledcze aparatu bezpieczeństwa publicznego 1944–1990*, red. M. Dźwigał, P. Skubisz, Szczecin 2017.
- Mazur M., *Eksperymenty Philipa Zimbardo, Stanleya Milgrama i Theodora Adorno a badanie aparatu bezpieczeństwa* [w:] *W stronę antropologii „bezpieki”. Nieklasyczna refleksja nad aparatem bezpieczeństwa w Polsce Ludowej*, red. J. Syrnyk, A. Klarman, M. Mazur, E. Kłosek, słowo wstępne J. Staniszkis, Wrocław 2014.
- Mazur M., *O człowieku tendencyjnym... Obraz nowego człowieka w propagandzie komunistycznej w okresie Polski Ludowej i PRL 1944–1956*, Lublin 2009.
- Piątek P., *Przestępcze wymuszenie zeznań w postępowaniach przygotowawczych prowadzonych przez organy bezpieczeństwa publicznego w latach 1944–1956. Studium kryminologiczno-prawne*, Katowice–Warszawa 2018.
- Szumilo M., *Elita Polskiej Partii Robotniczej (1944–1948). Portret historyczno-socjologiczny* [w:] *Polska Partia Robotnicza 1944–1948. Studia i szkice*, red. M. Krzysztofiński, Rzeszów 2014.

- Woźniak S., *Miedzigórska (Cwifeld) Danuta* [w:] *Kadra bezpieki 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.
- Woźniczka Z., *Aparat bezpieczeństwa – struktury i działalność* [w:] *Województwo śląskie 1945–1950. Zarys dziejów politycznych*, red. A. Dziurok, R. Kaczmarek, Katowice 2007.
- Woźniczka Z., *Katowice 1945–1950. Pierwsze powojenne lata. Polityka – społeczeństwo – kultura*, Katowice 2004.
- Zajchowska E., *Fink (Finkienberg) Marek* [w:] *Kadra bezpieki 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwach śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim*, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009.

Internet

- <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/30095>.
- <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/79734>.
- <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/40952>.
- <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/38626>.
- <https://katalog.bip.ipn.gov.pl/informacje/5733>.

Kobiety – безпеka – partia – kariera. Próba portretu zbiorowego funkcjonariuszek na stanowiskach kierowniczych w Wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Katowicach (1945–1956)

Artykuł jest próbą nakreślenia portretu zbiorowego funkcjonariuszek, które zajmowały stanowiska kierownicze w WUBP w Katowicach w latach 1945–1956. W tym okresie było aż siedem kobiet, które zrobiły karierę w strukturach bezpieki, co było ewenementem w historii aparatu bezpieczeństwa Polski Ludowej. Uwzględniono miejsce pochodzenia, narodowość, pochodzenie społeczne, wyznanie, wykształcenie. Nie pominięto losów funkcjonariuszek podczas wojny. Ponadto przedstawiono aktywność partyjną awansowanych kobiet oraz opinie przełożonych i podwładnych o ich pracy jako kierowników i naczelników.

SŁOWA KLUCZOWE: aparat bezpieczeństwa, Katowice, kobiety, stanowiska kierownicze

Marta Paszek

Marta Paszek – doktor prawa, magister historii. Pracownik Oddziałowego Biura Lustracyjnego IPN w Katowicach. Zainteresowania naukowe: wymiar sprawiedliwości oraz aparat bezpieczeństwa w Polsce po II wojnie światowej. Laureatka I nagrody w konkursie na najlepszą pracę doktorską i habilitacyjną z zakresu nauk prawnych, zorganizowanym przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości (2019). Opublikowała m.in. monografię *Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach (1946–1955)*. *Organizacja i funkcjonowanie*, Katowice–Warszawa 2019.

Women – security – party – career. An attempt at a collective portrait of female functionaries in managerial positions at WUBP (Provincial Office of Public Security) in Katowice (1945–1956)

The article is an attempt at a collective portrait of women officers who held managerial positions at WUBP in Katowice during 1945–1956. During this period, there were as many as seven women who made a career in the security services, which was unique in the history of the security apparatus of the Polish People's Republic. Their place of origin, nationality, social origin, religion and education were taken into account. The fate of women officers during the war was not omitted. In addition, the party activity of the promoted women and the opinions of their superiors and subordinates about their work as managers and chiefs were presented.

KEYWORDS: security apparatus, Katowice, women, management positions

Marta Paszek – lawyer (PhD), historian (MA). Employee of the Branch of the Institute of National Remembrance in Katowice. Scientific interests: the justice and security apparatus in Poland after World War II. Winner of the 1st Prize in the Competition for the best doctoral and habilitation thesis in the field of legal sciences, organized by the Institute of Justice (2019). She has published, among others, the monograph *Wojskowy Sąd Rejonowy w Katowicach (1946–1955)*. *Organizacja i funkcjonowanie* [Military District Court in Katowice (1946–1955). Organization and functioning], Katowice–Warsaw 2019.